

Włodzimierz Próchnicki

"W setną rocznicę urodzin profesorów Juliusza Kleintera i Stanisława Pigonia"

Biuletyn Polonistyczny 30/3-4 (105-106), 35-39

1987

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

"W SETNĄ ROCZNICĘ URODZIN
PROFESORÓW JULIUSZA KLEINERA I STANISŁAWA PIGONIA"

Kraków, 11-12 kwietnia 1986

Sesja została zorganizowana przez Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Refleksja nad pracą badawczą i osobowością naukową wybitnych uczonych stanowi - zwłaszcza w humanistyce - okazję nie tylko do przypomnienia historycznego aspektu rozwoju danej dyscypliny, lecz często również stwarza możliwość dyskusji nad istotnymi jej problemami. Dwóch wybitnych uczonych, których zainteresowania naukowe pomimo wielu dzielących ich różnic niejednokrotnie pokrywały się, wywarło tej miary wpływ na wiedzę o literaturze, że odwoływanie się do ich prac jest ciągle i długo jeszcze pozostanie w polonistyce zjawiskiem oczywistym. Kleiner i Pigoń, związani ze środowiskiem Uniwersytetu Jagiellońskiego zasłużyli na pamięć z wielu względów, organizacja zaś sesji była nie tylko wypełnieniem rocznicowego obowiązku. Niejedna rzecz dziś oczywista, przez nich została odkryta i zbadana, a w miarę dalszego rozwoju dyscyplin filologicznych ustosunkowanie się do ich dzieła pozwala na uzyskanie punktu wyjścia przy roztrząsaniu wielu problemów szczegółowych i ogólnych.

Wystąpienie Cz. Z g o r z e l e k i e g o (KUL) - "U podłoża postawy prof. Pigionia - nauczyciela i wychowawcy", zaprezentowało w szerszym, genetycznym kontekście osobowość badacza. Źródła jej tkwią w sferze chłopskiego bytu, określają postawę wobec nauki-pracy, wobec ludzi, zarówno tych, którzy jako studenci profesorowi podlegają, jak i starszych i młodszych kolegów, wreszcie stosunek do instytucji - będącej

miejscem pracy w szczególności, aż po całość, jaką tworzy państwo. Pracowitość, sumienność, odpowiedzialność, "porządek" w stosunku do ludzi i rzeczy składają się na etos pracownika nauki. Takiemu rozumieniu stosunków interpersonalnych i pracy towarzyszy nieustanne rozwijanie się nie tylko pod względem naukowym, ale pojmowane też np. jako kształtowanie wrażliwości etycznej. Zakorzenie w tradycji dawało Pigionowi oparcie w codziennej pracy uczonego i przy podejmowaniu decyzji w sytuacjach trudnych, także podczas uwięzienia w obozie koncentracyjnym.

Z. S t e f a n o w s k a (IBL) w referacie "Pigoń o Fredrze" omówiła zainteresowania badacza twórczością Fredry, sięgające roku 1953, kiedy to Pigoń "bawi się Fredrą", głównie w związku z wydaniem dzieł autora "Zemsty". Edycja ta, obejmująca w rezultacie kilkanaście tomów, wymagała nie tylko żmudnych poszukiwań w zbiorach krajowych i w ZSRR, lecz także zorganizowania warsztatu, ustalenia wielu, nie tylko wydawniczych kwestii, opracowania takich np. problemów, jak zagadnienia historyczne w utworach Fredry, realia w komediach, rekonstrukcja genetyczna tekstów. Stąd wiele mniejszych i większych prac Pigionia o Fredrze, ukazujących pisarza jako człowieka uwikłanego w klęski epoki, które powodują, że w jego twórczości od pewnego momentu coraz silniej pobrzmiwał ton pesymizmu.

S. D ę b r o w s k i (UG) omówił szczegółowo "Wspominkowy cykl sachsenhausenowski Stanisława Pigionia". Specyficzna struktura cyklu, okoliczności powstania, dystans czasowy określający perspektywę widzenia pozwalają na określenie nie tylko techniki pisarskiej, lecz również postawy autora obozowej relacji (wraz z jej przemianami) i umożliwiającą głębsze niż wyłącznie "pamiętnikarskie" zinterpretowanie tekstu o rzeczywiście

tości hitlerowskiego obozu.

F. Z i e j k a (UJ) zaprezentował w komunikacie: "Pro memoria. Stanisław Pigoń w obronie praw obywatelskich", działania uczonego, którym początek dała sprawa brzeska, później zaś narastanie ograniczeń w stosunku do wyższych uczelni i całości życia akademickiego w Polsce, w okresie tzw. reformy jędrzejowiczowskiej. Natomiast w referacie "Wielkopolskie spotkania Pigionia" przedstawił Ziejka związki formalne i badawcze uczonego z poznańskim środowiskiem uniwersyteckim i literackim, badanie życia literackiego na terenie Poznania i Wielkopolski w okresie zaborów, wreszcie - kłopoty uniwersytetu po odzyskaniu niepodległości, związane z katastrofalnym stanem wyposażenia uczelni, spowodowanym wieloletnią polityką Prusaków. Praca Pigionia w Poznaniu była jedynie krótkim epizodem w jego karierze uniwersyteckiej, przebiegającej w uczelniach Wilna i Krakowa, jednakże dobrze ilustrującym jego styl pracy i działalność społecznej.

Wybrane zagadnienia dzieła Juliusza Kleinera, profesora Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i Uniwersytetu Jagiellońskiego, zaprezentowali M. G ł o w i ń s k i (IBL) oraz K. P l e ś n i a r o w i c z (UJ).

M. Głowiński ukazał "Kleinera młodopolską historię literatury". Referat jest w pewnym sensie kontynuacją pracy wcześniejszej: "Studium lektury: Słowacki czytany przez Kleinera". Wystąpienie Kleinera miało miejsce w okresie, kiedy nastąpił znamieny podział wśród badaczy uprawiających refleksję o literaturze. Uczni reprezentowali tendencje pozytywistyczne, krytycy zaś uwikłani byli w spory estetyczno-filozoficzne modernistycznej współczesności. Kleiner ustosunkował się do młodo-

polskiej krytyki jako przeciwnik postawy impresjonistycznej, ceniąc w pracy badawczej jej charakter indywidualizująco-oceniający dzieło literackie. Uwzględniał przy tym wpływ "systemu współczesnego", czyli życia literackiego, na postawę badacza. Referent omówił także zagadnienia naukowego pisarstwa Kleinerja, takie jak styl mówienia o utworze, system aksjologiczny przy tym stosowany, tło - również filozoficzne. Pojawia się u Kleinerja swoisty psychologizm występujący w krytyce młodopolskiej, nakazujący traktowanie artysty i dzieła jako całości - artysta jest "częścią" stworzonego przez siebie dzieła. Blisko tego stwierdzenia, dotyczącego tekstu artystycznego, da się sformułować przekonanie, będące istotą referatu, o porównywalności Kleinerowskich monografii trzech wieszczów z powieścią. Osobowość autora ma niewątpliwą wpływ na koncepcję dzieła i jego naukową narrację. Można powiedzieć, że w okresie dwudziestolecia międzywojennego Kleiner staje się kontynuatorem Młodej Polski, tyle że w zakresie pracy naukowej. Postawa ta zostaje przezeń przeciwstawiona formalizmowi pojmowanemu powierzchownie. Niezależnie od młodopolskich wpływów czy przyzwyczajęń fakt nowatorstwa naukowego Juliusza Kleinerja pozostaje bezsporny.

K. P l e ś n i a r o w i c z ukazał "Juliusza Kleinerja jako teoretyka dramatu". Prace uczonego na ten temat nie były liczne, choć wiele pisał o dramatach np. Słowackiego. Najważniejsze rozprawy obejmujące kwestie teoretyczne to "Rola podmiotu mówiącego w epice, liryce i w poezji dramatycznej" i "Istota utworu dramatycznego". Poglądy Kleinerja porównane zostały przede wszystkim z badaniami uczonego niemieckiego Freytaga. Określone zostało też miejsce Kleinerja w tworzeniu współczesnych teoretycznych poglądach na dramat i teatr.

Osobno należy wymienić wystąpienie J. S t a r n a w-
s k i e g o (Uł.) "Pokolenie wielkich humanistów polskich".
Wychodząc od kategorii pokolenia proponowanych przez Kazimie-
rza Wykę (i użytych przezeń m.in. w szkicu o Kleinerze) autor
zaprezentował rozległy obraz różnorodnej i niemałej grupy ba-
daczy-humanistów o znaczącym, a nieraz wręcz rewelacyjnym do-
robku naukowym. Ukazany też został tok ich wykształcenia, roz-
ległego zwłaszcza w zestawieniu z postępującym coraz bardziej
procesem specjalizacji, sytuacja społeczna, praca w szkołach i
na uczelniach, procedura obsadzania katedr, stosunki międzypo-
koleniowe i związki z rówieśnikami. W referacie zarysowano sy-
tuację modelową kształtowania zespołu uczonych (nie wszyscy, z
różnymi przyczynami, osiągnęli godności uniwersyteckie) na
przełomie XIX i XX wieku, oraz ich działania i wpływy, aż po
czasy nam współczesne. W formacji tej krystalizowały się też
poglądy Kleinerera i Pigionia.

Wspomnienie "Juliuszowi Kleinerowi w hołdzie" poświęciła
S. S k w a r c z y ń s k a (Uł.). Tekst ów przypominał nie tyl-
ko zupełnie specjalny stosunek profesora do bliskich mu osób,
ale także jego prawość, patriotyzm i odwagę cywilną.

Obaj uczeni byli pracownikami Uniwersytetu Jagiellońskiego.
Obaj wychowali kilkanaście roczników uczniów, a przez swe
prace wzbogacili zasób naszej kultury ogólnonarodowej i wiedzy
o literaturze. Poprzez ich dzieła oddziaływanie na kolejne po-
kolenia studiujących i uczonych trwa nieprzerwanie, zaś ogół
czytelników im właśnie zawdzięcza m.in. monumentalne edycje
krytyczne klasyków polskich czy ciągle aktualny, pomimo upływu
półwiecza, Kleinerowski "Zarys dziejów literatury polskiej",
pisany językiem rzadko dziś spotykanym w literaturze naukowej.

Włodzimierz Próchnicki